

הלכות דברים הנזהרים בפעודה סימן קער קעה

ביאורים ומוספים

סימן קעה

דיני ברפת 'הטוב והמטיב' על היין

[משנ"ב ס"ק א]

ואחר-כך הביאו לו עוד יין, אפלו הוא ממין אחר, אפלו הכי נפטר בברכה ראשונה, ועין לעיל בסימן קעד סעיף ה'.

1) ושם כתב השו"ע, שכל מה ששותה אדם בתוך הסעודה די לו בברכה אחת, אלא אם כן לא היתה דעתו בשעת הברכה לשתות אלא אותה הכוס ונמלך לשתות כוס נוספת [וראה מה שכתב עוד שם].

[משנ"ב ס"ק ב]

ומכרף אותה בשם ומלכות.

2) ומי שחושש שחטר לו אחד מן התנאים המפורטים בהמשך הסימן הנצרכים כדי להתחייב בברכה זו, כתב הכף החיים (ס"ק יא) שיביא בתחילת הסעודה את כל היינות שרצה לשתות ויניחם על השולחן, ויברך 'בורא פרי הגפן' על היין הטוב, ואז ממילא שוב אינו יכול לברך 'הטוב והמטיב' על היין הגרוע ממנו.

[משנ"ב ס"ק לט]

אם רגיל בענין זה, הוא בכלל טפל להאכל⁴⁵ וכו', על מעט צוקע"ר לפטר את הקאנו"ע⁴⁶.

45) והטעם שצריך שיהיה רגיל בכך, ראה לקמן (סי' רב ס"ק ד) שאין העיקר פוטר את הטפל אלא כשרגיל לאוכלו עם העיקר, או שהיתה דעתו עליו בשעה שברך על העיקר. ובדברי השעה"צ (ס"ק מו) לגבי השותה יי"ש לאחר דגים, ביאר הגר"פ שיינברג (חדושי בתרא) שצריך שיהיה רגיל בכך כיון שעל ידי כך דעתו לזה ונעשה טפל.

46) ואף על פי שכתב בבית"ל לעיל (ס"ב ד"ה יין) שהסוכר טפל לקפה ואין צריך לברך עליו, ביאר הגרש"ז אויערבך (צהר תש"ס עמ' רטו) שכוונת המשנ"ב היא שיאכל את הסוכר בפני עצמו, ולא כשהוא בא יחד עם הקפה, ובאופן זה טען ברכה [וראה שש"ב פ"מ הע' רלא במה שכתב הגרש"ז אויערבך לבאר באופן אחר].

[משנ"ב ס"ק מב]

שקלא לא יזקרו להפסיק מלאכל ויבוא לידי סכנה⁴⁷.

47) ומטעם זה, דעת הגרש"ז אויערבך (משנ"ב ביצחק יקרא סי' קע ס"ק א) שאין לשוחח עם אדם באמצע אכילתו, לפי שגורם לו לענות ולהסתכן.

הלכות דברים הנוהגים בפעודה סימן קעד קעה

המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו (מ) אפלו הסבו יחד: הגה דלא יכולין (מא) לענות אמן (טו) (מב) משום דחישנין שמא יקדים קנה לושט: הגה (מג) ויש אומרים דאם אמר להם 'סברי רבותי', וישמעו ויכנונו לברכה ולא יאכלו אז וצענו אמן, (מד) אחד מברך (י) לכלם, *וכן נוהגין (הגהת מ"י) פ"ו מהלכות ברכות ומרדכי ס"פ כיצד מברכין וטור בשם רש"י. (מה) ויאמר 'סברי רבותי', ורצה לומר, סוברים אתם לצאת בברכה זו, ולא יאמר 'ברשות רבותי', וכן (מו) כל מקום שמברכין על הדין משום ברכת הדין שבתוך הפעודה (מז) אין אומרים 'ברשות' אלא 'סברי' משמע שנתבאר (בית יוסף סימן קפ"ז בשם שבליהלפט):

קעה דיני ברכת 'הטוב והמטיב' על הדין, וכו' ו' סעיפים:

א "הביאו להם (א) זין אחר אינו מברך 'בורא פרי הגפן', אבל מברך עליו (ב) 'הטוב (ג) ו'המטיב': הגה א ברכות נ"ט

שערי תשובה

[א] והמטיב. עב"ט. ובר"ט. כתב דרבי פליגי על מהר"ל, עין בעור סימן תעג ובמאמרי חמץ להרשב"ץ שכתב שכל לברך הטוב והמטיב. וכתב הבר"י בעקבא שגבילי-פסח אחר מוס קידוש ראש שבת צריך ותספקו אם יצילת אחר זין משבח שלא לקנס בספק בין ברכה לשתיה, מ"א, עין סי' קסז סעיף ו:

(ב) והמטיב. כתב מהר"ל: י"א שאין מברכין הטוב והמטיב בליל פסח שלא להרבות בכוסות, עכ"ל. וכתב המ"א: ונ"ל שלא ישתה מב' מינין, אבל אם הביאו לו

באור הלכה

* וכן נוהגין. ומשמע מפר"מגדים דהדור מצוה לית בזה ונהנו אף דבשלמא היכא שאחד מוציא את חברו יש בזה משום הדרת מלך, משום דלדעה ראשונה אסור לעשות כן, והוא דעת רב הפוסקים (והם רבנו אלחנן ורבנו יונה ורא"ש ומרדכי ותנחומי ממוני, פמבאר בבית יוסף, וגם הרא"ה סובר כן, ונחש אומרים הוא דעת רש"י לחוד, אלא שנהגו כן, אף דהמקצין בשלשלת קרא דדעת רב האי גאון עוד כמה ראשונים דסבירא להו כרש"י, ועל-כן יש מקום להמנהג ואין למחות בו, מכל מקום הדין כמו שכתבנו דהדור לא שייך בזה:

וכן זה שייך רק לענין חל, (מח) אבל בשבת ויום-טוב (מט) בשחרית אין שייך כל זה, דהרי בודאי כבר קדש על הכוס, וממה-נפשך אם קדש על הדין הלא פוטר כל המשקין ויבאפן המבאר לעיל בסעיף-קטן ג, ואם קדש על השכר וכיוצא בזה, הלא מברך 'שהכל' וממילא נפטר גם זה: ח (מ) אפלו הסבו יחד. ורצה לומר: ולא כמו דאמרין בעלמא [קס"ז סעיף יא] דאם הסבו יחד אחד מוציא כלם, ועדיף טפי משום "ברכ"עם הדרת מלך", אבל בברכה שבתוך הפעודה לא יעשו כן: (מא) לענות אמן. ואף דקומא לן בכל מקום דשומע כעונה, ונענית אמן אינו מעבב כלל לענין לצאת בהברכה, חישנין שמא יצענו אמן ויסתפן [רא"ש וטור]: (מב) משום דחישנין וכו'. הינו משום דעוסקין אז באכילה ואין בית-הבליעה פנוי. ומבאר בפוסקים, דלדעה זו (ג) אף אם יצוהו מלאכל ויכינו עצמם לשמע הברכה ולענות אמן גם כן לא מהני, דמכל מקום חישנין שמא לא יתירו להפסיק מלאכל ויבוא לידי סננה: (פרישה): (מג) ויש אומרים וכו'. דהם סבירא להו השמע דאין אחד יכול להוציא חברו בברכת הדין שבתוך הפעודה, משום דטורדים הם לאכל ולא יתנו לב לכוין לשמע ולצאת, ולכן אם אמר מקדם שייברך: 'סברי מורי', ומניחים פלו לאכל ויכינו לבם להברכה, שפיר דמי, וגם משום סננה סבירא להו דאין כאן בינו שפסקו מלאכל: (מד) אחד מברך לכלם. וצריכין שיטעמו כלם חפץ מהפוס ולא יפסקו בין ברכה להשתיה [מ"א]: (מה) ויאמר 'סברי רבותי'. ורצה לומר: בברכה שבתוך הפעודה כשאחד מברך ומוציא כלם, לא יאמר 'ברשות רבותי' ודלשון זה אינו אלא נטילת רשות לברך, אלא 'סברי רבותי', דהינו שיפסקו מלאכל ויתנו לב לשמע הברכה ולצאת, כנ"ל: (מו) כל מקום וכו'. ורצה לומר, כשאחד מוציא חברו, כמו קדוש ותבדלה וכהאי גוונא. ובחפה ברכת-מילה (מז) שאין נוהגין לומר 'סברי' כלל, הוא (נז) משום דרק במקום שצריך נטילת רשות אומרים על הדין 'סברי' במקום רשות, אבל בחפה ומילה (נג) שאין נוטלין רשות (נד) אין לומר 'סברי' כלל: (מז) אין אומרים 'ברשות'. פרוש, אף דהנה ראוי לומר יותר 'ברשות' שהוא נטילת רשות מהמסבין שחפצים בו שיצא אותם בברכתו, אלא משום ברכת הדין שבתוך הפעודה דמכרח לומר 'סברי' כדי שיפסיקו מלאכל, (נח) נהגו לומר לשון זה בכל מקום שמברכין להוציא אחרים:

א (א) זין אחר. ורצה לומר, שמתחלה ברח על זין שבתוך המזון, ואחר-כך הביאו לו עוד זין, אפלו הוא ממין אחר, אפלו הכי נפטר בברכה ראשונה. ועין לעיל בסימן קעד סעיף ה: (ב) 'הטוב והמטיב'. ומברך אותה בשם ומלכות, והוא הודעה על רבוי הדין שנתפן לו ונודר

שער הציון

(מו) ואפשר דמה שרגילין לקח מעט י"א אחר שאוכלין דגים או דג מלוח הוא גם כן בכלל טפל אם הוא רגיל בכו ופטר לבל עילא: (מז) עין לקמן בסימן ריב: (מח) מגדאברהם: (מט) דבליה הלא יכול לקדש על הפת: (ג) ולענין היעבד, מסתימת השלחן-ערוך משמע דאינו מעבב, וכן הרמב"ם וכל הפוסקים סתמו בזה: אכן בחופות ברכות מ"ג, דבור המתחיל הואיל, משמע שם בדבר ר' אלחנן דלעמבא הוא, וכן משמע בחדושי הרא"ה להר"ף: (נא) מגדאברהם: (נב) מגדאברהם, ופרש דבריו נראה דהינו משום דהתם הפעל-ברית ובעל התנהגה מכבדים אותו: (נג) ואפשר דמהאי ענין אומרים 'סברי' על כוס ברכת המזון, דרשות אין צורך לטל בינו שנטל רשות מקדם שהתחיל לברך, ולכן אין לומר עתה גם 'סברי': ואף דהלבוש הצריך לומר, עין שם, האליה רבה כתב שאין נוהגין כן, ומכל מקום טוב שהמברך על הכוס יתמין מלברך עד שיאמרו הכל "יראו את ה'", וגו' שנוהגין לומר, עין באליה רבה: (נד) אף דהאליה רבה הקשה עליו מדברי השבלי-לקט, המענין שם יראה דלפי טעם הנ"ל שהצריך תחלת דברי השבלי-לקט בשם רב האי גאון, דברי המגן אברהם נכונים הם, וטוה דברי השבלי-לקט שבהיה האליה רבה על-פיהם שיטה אחרת היא, עין שם: (נח) עין ב"ח ושבלי-לקט בשם כמה ראשונים עוד טעמים להמנהג:

תרגום: 1 קפה. 2 מין צמח הנקרא 'שבת' 3 סבר.

הלכות דברים הנוהגים בפעורה סימן קעה

(ג) אף-על-גב שאין לו עוד מן (ב) [ב] הראשון (בי). (ד) ולאו דוקא הביאו להם מתדש, אלא הוא הדין אם היה להם מתחלה שתי יינות, מברכין על השני 'הטוב והמטיב': הגה ודוקא (ה) שלא היה לפניו יתר (א) קשב'ר 'בורא פרי הגפן', אבל אם היה ביחד אינו צריך לברך (ו) אלא 'בורא פרי הגפן', כמו שיתבאר סעיף ג' ר"ע להשוות הטור עם מרדכי פ' הוראה (כ"י): **ב** מברכין 'הטוב והמטיב' על כל שני יין מן הסתם, אפילו אינו יודע שהשני משבח מהראשון, כל (ז) שאינו יודע שהוא גרוע (ח) ממנו: הגה (ט) ואין חילוק בין שניהם חדשים (י) או אחד חדש ואחד ישן (כ"י בשם תוס' פרק הוראה וטור ותחמת-הדשן סי' ל"ד), ואפילו שניהם ממנו (יא) תוך שלשים יום. יש אומרים דאם שניהם תחלה יין אדם והביאו לו יין לכן, אף-על-פי שהוא (יב) יותר גרוע מברך 'הטוב והמטיב', לפי שהוא בריא (ד) לגוף (יג) יותר מן האדם (מרדכי פרק ערכי פסחים): **ג** יחביאו לו יין רע ויין טוב באחד, יברך

באר היטב

מין אחר צריך לברך מאחר שנוצר בנפשו. אם ברוך בהמ"ז על יין אחר א"צ לברך הטוב והמטיב, דהא כבר אמר הטוב והמטיב בבהמ"ז, מ"א: (ב) הראשון. ונהנה"ג הביא פוסקים דס"ל דאין מברכין, והרדב"ז סי' קכה הקריע דאם יש להם מן הראשון ולא רצו בו והביאו אחר, מברך, ע"ש: (א) קשב'ר. כתב זה למרן דבר שו"ע אהר"י, דקאן קטב אם היה לו תחלה ב' יינות מברך הטוב והמטיב, ובסעיף ג' לא כ"כ, ע"כ תרן רמ"א דקאן קא"י על הברכה, ודוקא אם לא היה בשעת ברכה שניהם לפניו, דאם היה הינו סעיף ג'; ופ"ח פ"י דבס"א אינו שובר וברך על הגרוע, ע"ש; וט"ו פ"י דבס"א מריב גבספסוק אינו צריך וט"ו אינו בורע שהוא גרוע יותר, והעלה: מי שלבו נוקפו לברך ב' ברכות ב"ש ספק, יסלק מן השלחן א' מהם ואח"כ יברך על א' מהם בפ"ה ג' ואח"כ על השני הטוב והמטיב וכו' וצ"ל ד"ה, ע"ש. ועין בשכנח"ג

שערי תשובה

ברכת הטוב והמטיב, והשיב דודאי חובת בנא לעשות מצוה מן המצוות, ודאיה משו"ת ח"צ סימן מה, ע"ש, וכתב דהא גם מהר"ל מידה, שהרי אינו מברך בכוסות, ודאי מקבי לה לכוסות של מצוה, ובר"י יש להם מהראשון ושפיר יכלין לברך הטוב והמטיב אלא דחלי עלמא, ע"ש. ומשום קצת דאם לא היה להם מן הראשון אפשר שאין להביא מתדש בברי' שלא לפסד לבית הספק בענין ברכת הטוב והמטיב, ונראה דמפל מקום דמשום מצוה מן המצוות ש"ד להביא מן המשבח, ודחביבה מצוה בשעמה אף שלא יברכו הטוב והמטיב מחמת הספק, וכמ"ש בבר"י שם שכן דעת הראב"ד והרדב"ז שלא לברך ויש לחש לדבריהם, וכן כתבו מהרי"ק ושלמה, ע"ש: (ב) הראשון. עכ"ט. ועין בס"ק שלפני זה שפסק ברכות להקל. וכתב ברי"י בשם מהרי"י מולכו: אם ערב יין הוא מתדש בתוך י"ט, אם הרב מהיין הוא מתדש מברך הטוב

משנה ברורה

כתבו (ה) הספרים טעם לנפח זה: כי ידוע שהאדם צריך למעט בתענוגי העולם, ויין הלא מביא לידי שמחה ויכול לבוא לידי קלות-ראש, לכן סדרו נסח זה של 'הטוב והמטיב', שידוע שברכת 'הטוב והמטיב' שברכת-המזון (ו) תהנו על הרוגי ביתר שנתנו לקבורה, ועל-ידי-זה יזכר יום המיתה ולא ימשך אחר היין הרבה. ודוקא על יין שבתוך המזון [או שהיו מסבין לשמות בלא אכילה ואחר-כך הביאו להם יין אחר, ויכולקמה בסעיף ה בהג"ה], אבל על כוס של ברכת-המזון אין צריך לברך עליו ברכת 'הטוב והמטיב' אף שהוא מין יין אחר, (ב) דהא כבר אמר 'הטוב והמטיב' בברכת-המזון [מ"א]. בלילי-פסח (ג) טוב לכתחלה שלא לשמות עוד מין אחר של יין (א) בתוך הסעודה, כדי שלא יצטרך לברך עליו 'הטוב והמטיב' ויהיה נראה קצת כמוסוף על הכוסות, אף אם הוא צמא וחושק לשמות ממנו, יכול לברך עליו 'הטוב והמטיב' (אחרונים): (ג) אף-על-גב שאין לו וכו'. עין במגן-אברהם בשם פוסקים שיש דעות בזה, (ד) ועל-כן הקריעו לדינא דאם יש להם מן הראשון והביאו השני כדי שישעמו יין אחר משנה מן הראשון, מברכין עליו 'הטוב והמטיב', אבל אם אין להם כלל מראשון, אם-כן לא מתמת שני הביאו אלא מפני שקלה הראשון, אין מברכין עליו, שאין בזה רבוי טובה כל-כך: (ד) ולאו דוקא וכו' מתדש. רוצה לומר, (ה) שהביאו להם עתה בבית, אלא הוא הדין אם היה להם מתחלה שתי יינות בבית וידעתו לשותתם, אלא שהיין השני לא היה מוכן לפניו על השלחן

שער הציור

(ב) רבנו בחיי הובא בחדושי רבי עקיבא איגר, ואליה רבה בשם הנז"ל: (ג) ובחדושי רבי עקיבא איגר הביא, דלפי מה שכתב בספר בית-יהודה דבמקלף או שהיה שני מקום דצריך לברך עליו 'בורא פרי הגפן', ממילא אין שייך ברכת 'הטוב והמטיב', דהוא ענין חדש ואין שייך ליין ששתו מקדש, אם-כן הוא הדין בגדון זה בלאו הכי אין צריך לברך 'הטוב והמטיב', דהא צריך לברך 'בורא פרי הגפן' עליו ואין שייך ליין שבתוך הסעודה: (ג) אבל לקח יין אחר טוב למקן הכוסות ונפא, כגון ששעם כוס הראשון ולא ערב לו היין, לזל עלמא יכול לקח מין אחר של יין לכוס שני ויברך עליו 'בורא פרי הגפן' ולדין ונהיגין לברך על כוס שני, בבסימן תערין וגם 'הטוב והמטיב' [פ"מ ג' ושע"ת]: (ד) מגן-אברהם בשם רדב"ז ואליה רבה ושאר אחרונים הרבה: (ה) אבל אין פננת המתבר שהביאו לו אחר שברך שמה היין הראשון, וזה לא היה מביא המתבר במלקא דפשיטא כל-כך, ויברך נחלקה בזה הש"ו ומה שמתין דחווה האליה רבה והפרי-מגדים, וכן במגן-אברהם והנ"ל משמע דלא בכוון, אלא כמו שפירשתי [א"ר]: (ו) וכי קאמר הטור-שלחן-ערוך: אלא הוא הדין אם היה להם שתי יינות, הינו אף-על-פי שהיה להם במרתם, ודעתו היה בשעת ברכה להביאם ולשותתם, מכל מקום כיון שהביאם אחר הברכה לבית, והא בכלל שני יין [שם בלח"ו]: (ז) ב"ח וט"ו ומגן-אברהם וכו' מוכח בסעיף ג': (ח) ב"ח ומגן-אברהם וכו' וט"ו: דלא כט"ו:

הַלְבוֹת דְּבָרִים הַנּוֹהֲגִים בַּפְּעוּדָה סִימָן קעה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ב]

דָּהָא קָבֵר אָמַר 'הַטּוֹב וְהַמְּטִיב' בְּבִרְכַּת-הַמּוֹזָן⁽⁸⁾ וכו', בְּלִילִי-פֶסַח⁽⁴⁾ וכו', יָכוֹל לְבָרֵךְ עָלָיו 'הַטּוֹב וְהַמְּטִיב'⁽⁵⁾.

(3) והואיל וישנן שיטות שונות בפוסקים בחיוב ברכה זו, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' יד) שברוב המקרים של שינוי יין עדיף לכוון בברכת 'הטוב והמטיב' שבברכת המזון לפוטרו, כמבואר כאן [אם לא באופן שהשני הוא מין אחר וגם מופלג בשבח וגם לא שזה ממנו תוך שלושים יום] שכשם שמועילה ברכה זו לברכת הכוס של ברכת המזון הוא הדין שמועילה לשתיית היין שלמפרע.

ואף לגבי ברכת 'הטוב והמטיב' על כלים חדשים, כתב הא"א (בוטשאטש, סוף סי' רכג) שיתכן שנפטרים בברכת 'הטוב והמטיב' שבברכת המזון, וכן צידד הקצות השלחן (סי' סד בדה"ש ס"ק ד), וכעין זה כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פי"ד תשובה מז) לגבי כלים חדשים ולגבי לידת בן זכר שהנהוג לברך עליהם בלא שם ומלכות, יכוון לפוטרו ב'הטוב והמטיב' שבברכת המזון. מאידך דעת הגר"ח פ' שיינברג (חידושי בתרא) שאין הכוונה במשנ"ב שנפטר ממילא, שהרי ברכת 'הטוב והמטיב' של ברכת המזון אינה פוטרת את ברכת 'הטוב והמטיב' של כלים חדשים, ואפילו אם התכוון לכך יש להסתפק אם פוטרת, ורק בנדון שלנו הרי היא פוטרת משום שברכת המזון טעונה כוס, ונמצאת ברכת 'הטוב והמטיב' של ברכת המזון שייכת לכוס.

(4) ולענין ברכת 'הטוב והמטיב' בימי בין המצרים, כתב הכף החיים (ס"ק יא) שראוי להימנע מלשתות באופן המחייב ברכה זו, כיון שהיא כמו ברכת 'שהחיינו'. אמנם השערי תשובה (סי' תקנ"א ס"ק יח) כתב בשם ספר עמודי שמים שאפשר לברך 'הטוב והמטיב' אפילו לאחר ראש חודש אב, והביאו השדי חמד (אסיפת דינים מערכת בין המצרים סי' ב אות ג), וכן כתב בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ג סי' עט-פ), וכן דעת הגר"נ קרליץ (נחמת ישראל פ"ג הע' 77).

(5) היינו כששותה יין ביחד עם עוד בני אדם, כמו שכתב השו"ע להלן (ס"ד).

[שעה"צ ס"ק ב]

דָּהָא עֲנֵן חֲדָשׁ וְאֵין שְׁנָה לִּין שְׁשֵׁנוּ מִקֵּדָם⁽⁶⁾.

(6) אמנם, בשעה"צ להלן (ס"ק ג) כתב שיכולים ליקח מין אחר של יין לכוס שני של ארבע כוסות ולברך עליו 'בורא פרי הגפן' וגם 'הטוב והמטיב', וכתב הגר"ז איערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' יח הע' 6) שאפשר לחלק שכאן גם ברכת 'בורא פרי הגפן' נחשבת כברכת השבח, וסיים שמ"מ אין זה נראה, ועל כן צריך לומר שהדברים שכתב השעה"צ בס"ק ג אינם לפי שיטת הרעק"א

בשם הבית יהודה שהזכיר בס"ק ב. והגר"ח קניבסקי (שיח התורה עמ' רפז) תירץ, שרק בליל הסדר שייך לברך על הד' כוסות 'הטוב והמטיב' אף שמברכים עליהם 'בורא פרי הגפן', מפני שידע מתחילה שישתה אותם, ואין כל כוס נחשבת כענן חדש [אכן בבית יהודה עצמו בסי' נג כתב לגבי ארבע כוסות שלדבריו בסי' מט כשמברכין 'בורא פרי הגפן' אין שייך לברך 'הטוב והמטיב', וצריך לומר שתירץ הגר"ח קניבסקי הוא רק ליישב את השעה"צ].

[משנ"ב ס"ק ד]

וְאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּרִכַּת 'הַטּוֹב', וְסָפֵק בְּרִכַּת לְהַקְלִי⁽⁷⁾.

(7) אמנם, אם יש לפניו יין טוב וגרוע, ועבר ובירך על הגרוע תחילה, כתב להלן (ס"ק ה) שצריך לברך ברכת 'הטוב והמטיב' על היין השני, וביאר הגר"ח פ' שיינברג (חידושי בתרא על ס"ק יד) שיש בזה שני דינים. א. דין ברכת 'הטוב ומטיב' על היין הטוב כלפי היין הגרוע. ב. דין ברכת 'הטוב והמטיב' על שינוי היין ואפילו אם שניהם טובים כאחד. ועל כן, אם בירך על הגרוע תחילה, עליו לברך אח"כ 'הטוב והמטיב', כמבואר במשנ"ב להלן, ואפילו במסופק, כמו שכתב בס"ק יד. אולם בשני יינות שווים, בזה כתב הלבוש שאין כל כך הנאה אלא אם כן לא היה היין לפניו, ורק באופן כזה מברך.

[משנ"ב ס"ק ז]

לֹא יִבְרַךְ עָלָיו אֶף שְׁהוּא מִין אֲחֵר⁽⁸⁾.

(8) ואם יודע ששניהם שווים, כתב הפמ"ג (משנ"ב ס"ק ד) שלא יברך עליהם 'הטוב והמטיב' [וראה הע' הקדמת]. והביאו הכף החיים (ס"ק יז).

יין שאינו משובח מצד עצמו אלא על ידי פעולות בתהליכי הייצור והוספת חומרים, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' יד) בשם התורת חיים (ס"ק ג) שאין לברך עליו 'הטוב והמטיב' כששותים אותו לאחר יין פחות משובח, שאין מברכים אלא על שינוי יין שהוא משובח מחמת עצמו או על ידי ששרו בו ענבים וצימוקים. וכן כתבו הא"א (בוטשאטש) והכף החיים (ס"ק טו).

[משנ"ב ס"ק ט]

שְׁאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ אֶפְלֹ מִתְּדֵשׁ לְיִשְׁרָאֵל⁽⁹⁾.

(9) ואם לא כיוון בהדיא לשתות עוד, אלא שזה סתם, כתב לקמן (סי' רו ס"ק כו) שאם בירך על פירות ובעדו מברך הביאו לו פירות יפים יותר, ולא היה ברעתו לפטור את היפים, לדעת המג"א צריך לחזור ולברך עליהם, והא"ר מצדד שאינו צריך לחזור ולברך עליהם כיון שהם ממין אחד. ובביה"ל לקמן (סי' ריא ס"ה ד"ה עליו) ציין לא"ר.

הלכות דברים הנוהגים בפעוּרָה סימן קעה

ד שם פגמא
ה החסדות שם
וקרשביא ו טור
וראש ושקדמי שם
ז רבנו פרץ קשמ
רבאוי

מִיד 'בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן' (יד) עַל הַטּוֹב וּפּוֹטֵר אֶת הָרַע, וְלֹא יִכְרֹךְ עַל הָרַע תַּחֲלָה 'בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן' כְּדִי לִכְרֹךְ אַחֲרָיו 'הַטּוֹב וְהַמְּטִיב', כִּי לַעֲוֹלָם יֵשׁ לִכְרֹךְ עַל הָעֶקֶר וְעַל הַחֲבִיב תַּחֲלָה: ד' יֵאֵין לִכְרֹךְ 'הַטּוֹב וְהַמְּטִיב' אֶלֶּאֱאִם־כֵּן יֵשׁ אַחֵר (ס) (טו) עֲמוּ, דְּהֵכִי מִשְׁמַע 'הַטּוֹב' לוֹ 'וְהַמְּטִיב' לַחֲבֵרוֹ, 'הִיְהוּא הִדִּין אִם אִשְׁתּוֹ וּבְנָיו עֲמוּ, אֲבָל אִם הוּא יַחֲדִי (ו) לֹא: ה' יֵאֵם רַבִּים מְסֻבִּים בְּסַעֲדוֹהָ, כֹּל אֶחָד מִכֻּרָךְ לַעֲצָמוֹ 'הַטּוֹב וְהַמְּטִיב', וְלֹא יִכְרֹךְ אֶחָד לְכֻלָּם, דְּחִישִׁינָן שְׁמָא יִקְדִּימוּ קִנְהָ לִּישָׁט כְּשִׁינְנוּ אִמָּן: הִגֵּה אֲבָל אִם הִי מְסֻבִּים (ו) לַשְׁתּוֹת בְּלֹא אֲכִילָה, אֶחָד מִכֻּרָךְ לְכֻלָּם (וְצִין לַעֲיֹל סוּף סִימָן קַעֲד): ו' יֵאֵין שֶׁל שְׁתֵּי חֲבִיתוֹת וְהַפֵּל מִמֵּין אֶחָד, אִם בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים יוֹם לִבְצִירָתוֹ שְׂמוּהוּ בְּשִׁנֵּי בָלִים, (טז) חֲשִׁיבִי בְּשִׁנֵּי מִינִים וּמִכֻּרָכִין עֲלָיו 'הַטּוֹב וְהַמְּטִיב', וְאִם לֹא־חֲרָבִים יוֹם חֲלָקוּהוּ אֵין מִכֻּרָכִין עֲלָיו, הוּאִיל וְהַפֵּל מִמֵּין אֶחָד:

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

וְהַמְּטִיב ע"ד שְׁפָסַק בְּשׁוּרַע סִימָן רח וסִימָן ריו, ע"ש, וּלְפַנֵּעַד צ"ע בְּנֹה, שְׁעָרֵי בְּרָכָה זוֹ עַל שְׁטוּעִם וְכַשּׁוּ טַעַם מִשְׁבַּח יוֹתֵר מִבְּחִינָה, אֵין זֶה מִלּוֹ בְּרִיב וּמַעֲטֵי אֵלֶּא כְּמִשְׁבִּיחַ וְאֵינוּ מִשְׁבִּיחַ, וְאִם טוֹעֵם שָׂהָ טַעַם יֵין מִשְׁבַּח אֵף שֶׁהוּא עַל־יְדֵי תַּעֲרׁוּבוֹת הַמַּעֲטֵי יֵשׁ לִכְרֹךְ, וְדַעַת לְזַבֵּן נָקֹל לְחַלֵּק בֵּין הַהִיא דְּסִימָן הָזֶה וּסִימָן ריו, וְצִין לִקְשׁוֹן סִימָן רב לַעֲנֹן יֵין מִכְּשֶׁל שֶׁחֲעֵרֵב בֵּין שְׁאֵתוֹ מִכְּשֶׁל, ע"ש:

אֶחָד וְרוֹצִים לַשְׁתּוֹת שְׁנֵיהֶם גַּם יַחַד מִן הַיֵּין הֵב, אֵין לוֹ לִכְרֹךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב, דְּמְטִיב לֹא־חֲרָבִים לִיכָא בֵּין שְׁתֵּי חֲבֵרוֹ מִן הַיֵּין הַרְאִשׁוֹן: אִמָּנִם אִם גַּם עֲמָה אֶחָד שְׂבָא לְפָנֵיהֶם יֵין אֶחָד גְּמָר וְנִקְטָם לַשְׁתּוֹת גַּם מִן הַרְאִשׁוֹן, מִכֻּרָךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב, ע"ש שְׁכַתֵּב דְּבָרָה נִקְשְׁטָה הַשְּׂאֵלָה שֶׁל תְּרִב ל"ח. וּבְחֻשׁבוֹת פְּרַח־שׁוֹשׁן כָּלֵל א' ס"י יב הָאָרִיץ וְהַעֲלָה דְּבִין אִם שְׁתּוֹ רֹאכִין וְשִׁמְעוֹן מִהֵינן הָא' וּמֵהֵינן הֵב' לֹא שְׁתָּה אֵלֶּא א' מִהֵן וּבִין אִם הוּא בְּהַפֵּךְ, כְּכֹלִם יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק, ע"ש, וּסְפֵק בְּרִכּוֹת לְהַקֵּל, ע"מ"א ס"ק ד' (ו) לֹא. כְּתִב מִכֻּרָכִי ס"פ הַרְאָה, דְּהֶאֱבָקְסָא וְהַאֲדֹרֵם לֹא יִכְרֹךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב כִּי אֵין זֶה הַטָּבָה בֵּין שְׁאֵתָה שְׁלֹו, ע"כ, וּפ"י הִבִּי דַּעַת, שֶׁהָאֲדֹרֵם לֹא יִכְרֹךְ בֶּקֶבֶעֲהִיב, וְהוּא חוֹלֵק עֲלָיו: לָמָּה לֹא יִכְרֹךְ עַל מָה שֶׁהִזְמִין לוֹ הַקָּבִי"ה מִינֵי יִינוֹת לַשְׁתּוֹת אַעֲפ"י שְׂאֵנוּ שְׁלֹו, ע"ש. וְהַפ"ח כְּתִב דְּהַמְּטִיב ר"ל שֶׁהָאֲדֹרֵם לֹא יִכְרֹךְ, אֵלֶּא הַבַּעֲהִיב מִכֻּרָךְ וְהָאֲדֹרֵם יוֹצֵא בְּבִרְתּוֹ, וְכַתֵּב דְּהֵכִי נִקְטְשִׁין וְכ"פ הַש"ג, וְהַמ"א חוֹלֵק עֲלָיו וְכַתֵּב דְּסְפֵק בְּרִכּוֹת לְהַקֵּל וְלֹא יִכְרֹךְ לֹא הָאֲדֹרֵם וְלֹא הַבַּעֲהִיב כְּשֶׁאֵין בְּשִׁלְחָן אֶחָד מִבְּגִינֵיהֶם: וּמ"מ כְּתִב דָּאֵם הַבַּעֲהִיב נוֹתֵן הַקֶּנֶן עַל הַשְּׁלֵחָן כְּמוֹ שְׁעוֹשִׁין בְּסַעֲדוֹת גְּדוּלוֹת, כֹּלֵן שׁוֹיִן לְטוֹבָה וּמִכֻּרָכִין הַטּוֹב וְהַמְּטִיב, וְאִם אֵין שׁוֹמֵר כְּאֶחָד בֶּקֶל כָּל א' בְּחֻדָּר א', פְּשִׁטָּא דְּאֵין לִכְרֹךְ, ע"ש. וּבְחֻשׁבוֹת פְּרַח־שׁוֹשׁן כָּלֵל א' ס"י יב הָאָרִיץ תְּרַבָּה לְהַקְשׁוֹת עַל הַמ"א וְהַעֲלָה דְּהָאֲדֹרֵם יָכוֹל לִכְרֹךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב וְכֵן בַּעֲהִיב הַשְׁוֹתָה עֲמוּ, וְכֵן רֵאִיתִי נוֹהֲגִים בְּפָנֵי גְדוּלֵי הַדּוֹר לִכְרֹךְ הָאֲדֹרֵם הַטּוֹב וְהַמְּטִיב, וְכ"כ הֵרֵב אוֹר חֲדָשׁ דֵּף כֹּט ס"ק ח וְנָתַן טַעַם, מִשּׁוֹם דְּהָרִי כִּאֲלוֹ נוֹתֵן לוֹ הַיֵּין הַמּוֹבָא כָּלוּ בְּמַתָּנָה וְכִידִידָה דְּמִי, ע"ש. לְכֵן כְּדִי לַעֲזֹאת מִסְּפֵק, כְּשׁוֹמֵר הַבַּעֲהִיב לְאֲדֹרֵם לִכְרֹךְ יֵשׁ לוֹמֵר הָאֲדֹרֵם לְבַעֲהִיב אוֹ הַבַּעֲהִיב לְאֲדֹרֵם דְּבָרָה שְׁוֹתֵן לוֹ לִכְרֹךְ הִי הַיֵּין כָּלוּ שְׁלֹו, כְּדִי שִׁיכַל לִכְרֹךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב אֵלֶּא דְּכָלִי עֲלֵמָא, אוֹ יֹאמֵר שֶׁהַמַּחֲצִית הַיֵּין יִתֵּהּ שְׁלֹו, שְׂאֵם נוֹתֵן לוֹ אֵת כָּלוּ שׁוֹב לֹא יִכַּל בַּעֲהִיב לִכְרֹךְ עֲלָיו הַטּוֹב וְהַמְּטִיב, עֵין בְּפִרְח־שׁוֹשׁן ס"י שָׁם: (י) לַשְׁתּוֹת. עֵין גְּמִתְנִידִים כָּלֵל א' סִימָן מִרְמָה וּבְכִיד־אֲתֵר. הַשְּׁעִם שְׁתֵּנָהוּ הַטּוֹב עַל הַיֵּין וְלֹא עַל הַפֵּת, עֵין לְבוֹשׁ וּבִשְׁכַּח־ג וּבִסְפֵר שְׁמַע־שְׁלֹמֹה דֵּף לֹא ע"א:

מִשְׁנֶה בְּרוּרָה

(ט) אִם שְׁתָּה לְכֵן תַּחֲלָה וְאַחֲרָפֶךְ הִבִּיאוּ לוֹ אֲדָם, מִכֻּרָךְ עֲלָיו בְּרִכַּת 'הַטּוֹב' אִם יוֹדֵעַ שֶׁהָאֵדָם מִשְׁבַּח יוֹתֵר, (י) אֲבָל בְּסִתְמָא לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִלְכֵן בְּרִיא יוֹתֵר לְגוֹף וּנְחָשׁב אֲדָם לְגִבָּה גְּרָוִיעַ מִמֶּנּוּ: ג' (יד) עַל הַטּוֹב וְכוּ'. וְאִם מְסַפֵּק לוֹ אֵיזִיָּהוּ טוֹב וְאֵיזִיָּהוּ רַע, (יא) מִתֵּר לוֹ לְתַחֲלָה לִכְרֹךְ 'בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן' עַל הָאֲחַת וּבְרִכַּת 'הַטּוֹב' עַל הַשְּׁנֵיִם, אֵף שֶׁהוֹבָאוּ לְפָנָיו לְתַחֲלָה שְׁנֵיהֶן בְּאֲחַת. וְהוּא מִדִּינָא, (יב) וּמִכָּל מְקוֹם טוֹב לְהִדָּר כְּשִׁישׁ לוֹ סֶפֶק אֵיזִיָּהוּ טוֹב, שֶׁמִּתַּחֲלָה יִסְלַק אֲחַת מִן הַשְּׁלֵחָן, וְאַחֲרָפֶךְ יִכְרֹךְ 'בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן' עַל הָאֲחַת, וְאַחֲרָפֶךְ יִכְרֹךְ בְּרִכַּת 'הַטּוֹב' עַל הַשְּׁנֵי, וְיוֹצֵא בְּנֵה יְדִי כֹל הַחֲשָׁשׁוֹת. כְּתִב בְּאֵלִיָּה רַבָּה, דְּכֵן אִם רוֹצֵה לִכְרֹךְ עַל כְּמָה יִינוֹת, יִסְרֵם עַל־כָּל־פָּנִים מִהַשְּׁלֵחָן בְּשַׁעַת בְּרִכָּה רֵאשׁוֹנָה, וְאַחֲרָפֶךְ כְּשִׁשְׁוֹתָה אֶפְסֹו כְּמָה יִינוֹת, מִכֻּרָךְ עַל כָּל אֶחָד בְּרִכַּת 'הַטּוֹב': ד' (טו) עֲמוּ. וְשׁוֹתָה (יג) מֵאוֹתוֹ יֵין, אֲבָל אִם אֵינוּ שׁוֹתָה אֵלֶּא הוּא לְכָדוֹ אוֹ שְׁשׁוֹתָה רַק חֲבֵרוֹ לְכָדוֹ, אֵין מִכֻּרָכִין עַל זֶה בְּרִכַּת 'הַטּוֹב'. גַּם בְּעֵינֵן דּוֹקָא שִׁיקָהָ לְחִבְרוֹ שֶׁתַּפּוֹת בְּאוֹתוֹ הַיֵּין, (יד) אֲבָל אִם הוּא רַק אוֹרֵם בְּעֲלֵמָא שְׁבַע־לִפְנֵי הַפֵּת נָתַן לוֹ לַשְׁתּוֹת, (טו) לֹא יָכוֹל לוֹמֵר

שְׁעָרֵי הַצִּיּוֹן

(ט) ב"ח וּמִגְנֵי־אֲבָרֵהֶם וּש"א: (י) עַל־תַּמִּיד וּמִגְנֵי־אֲבָרֵהֶם. וְאֵף דְּלִחֶם־חַמּוּדוֹת חוֹלֵק, כְּתִב הַפְּרִי־מִגְדִּים דְּסְפֵק בְּרִכּוֹת לְהַקֵּל: (יא) (יב) ט"ז: (יג) מִגְנֵי־אֲבָרֵהֶם וּש"א: (יד) מִגְנֵי־אֲבָרֵהֶם וּש"אֲדָם, עֵין שָׁם. וְאֵף וּבְכִיד־הַיֵּיב הִבִּיא בְּשֵׁם פְּרַח־שׁוֹשׁן לִכְרֹךְ בְּנֹה, סְפֵק בְּרִכּוֹת לְהַקֵּל: (טו) אֶפְסֹו אִם נָתַן לוֹ הַכּוֹס בְּמַתָּנָה גְּמוּרָה מִכָּל מְקוֹם לֹא מִקָּרִי שֶׁתַּפֵּן בְּהַטּוֹבָה, בֵּין שֶׁלֵּקֵל אֶתֵּר שֶׁף לוֹ כּוֹסוֹ [ממ"א], אִם לֹא שֶׁפֵּן לוֹ רַק מִחֲצִיתוֹ בְּמַתָּנָה, אִזְּנֵשׁוּ עַל־יְדֵי־הָאֲדֹרֵם שֶׁתַּפֵּן גְּמוּרִים, וְכְמוֹ שְׁכַתֵּב בְּבֹאֵר הֵיטֵב בְּשֵׁם פְּרַח־שׁוֹשׁן, עֵין שָׁם, וְגַם שְׁכִינֵן הַרְאִשׁוֹן שְׁשׁוֹתָה הִיָּה כְּעֵין שֶׁתַּפּוֹת: (טז) פְּרַח־שׁוֹשׁן וְדָרָךְ־הַיֵּיב: (יז) אֵלֶּיהָ רַבָּה וְדָרָךְ־הַיֵּיב: